

Դուք երբայի՞ք լրագիրներուն նամակ
ծախքը առնողին վրայ է:
Լրագրոյս վերաբերեալ նամակ կամ որ
է. իցէ գրութիւն խմբագրին պիտի
ուղղուի. եւ ասոցէ նամբուն ծախ-
քը իսկողոյն վրայ է:

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ

ՊՕՐՍԱՅԻՆ ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ

1. 0 1 0 0 0 0

Կարախիս 19 հոկտ .

Յօրէն Հատ կայ ծախսու, բայց առնող քիչ
կայ: — Մետաքս եւ խոշակ նոյն դին: —
Պուամա թուլ, — Բուրդ թուլ: — Փոխանա-
կութիւնք 25, 05: — Զօնսո 74 05: — Բօն-
սօխաւ: 953/4:

Նկարա 20) հոկտ .

Արքա Թադան 40-40,50 : — Դանուբ
Բուռնիկ 33-58 : — Եգիպտացորեն խզալի
29, 73 : — Գարի 24-24, 25 : — Բժնաօլիակ 95
3/4 : — Օսմանեան 58-58, 23 : — Փոխառութիւն
69, 26 : — Երբ 68, 26 : — Ստակն աւելի
թույ :

ՔԱՂ ԱՔԱԿԱՆ

Պապդեղոս արտաքին գործոց պաշտօնէին փոփոխութիւնը ներկայ պարագայներուն մէջ կարեւոր դէպք մը չէ, որուն նշանակութիւնը ինչպէս նաեւ րոնելք ազդեցութիւնը եւ ունենալիք հետեւանքը չեն իրենց վերապահ լուրջ մտքերու ուշադրութեանը ։

Այս փոփոխութեան պատճառը Հ. Ռոմի խնդիրն է, որուն լուծման եղանակին և միջոցներուն վրայ Վարժէճն կայսր անշուշտ՝ չէ կրցած համաձայնիլ Սթուէնիէին հետ, և հարկադրեւ է արտաքին զործող պաշտօնը Մ. Տրուէն ար Լիւսիս յանձնելու, որուն համար կըսուի թէ Պապին աշխարհական իշխանութեանը կողմնակից է. ուստի և ընդհանրապէս կը կարծուի թէ Վարժէճն կայսեր քաղաքականութիւնն ալ ՚ի նպատակ Պապին աշխարհական իշխանութեանը միտած է։ Ոմանք ալ կըսեն թէ Սթուէնիէի և Հ. Ռոմի կառավարութեան մէջ տեղը շատ բացուած ըլլալով, կայսրը վերջէն հաշտարար փորձ մ'ալ ընելու միտք ունի և ասոր համար Հ. Ռոմի կառավարութեան համակրութիւնը ունեցող անձ մը իրեն պաշտօնեայ ընելու լուծած է։

Այս պարագաներուն մէջ Խաղիչ
կառավարութիւնն ալ ինչպէս կրօնն եւ
կու թուրի մէջ մնացած է ե ինչ ընկերը
չգիտեր : Մէկ կողմանէ Խաղիչ ժողո
ւրդեան սնհամբը բարձանքն կը մղուի
Հոռի ձեռք բերելու , միւս կողմանէ ե
րախտադիւրութեան պարտը զինքը կը
հարկադրէ Վարդէնի կոյսեր բարեկամ
թիւնը հորսնցունելու :

Արտուր Թէ կառավարութեան պաշտօնէից նախագահ Մ. Րաֆաճճի Փալիզ պիտի ելլայ և հորոգական պատուական մը խնդրէ Վաղդէյ կառավարութեանն։ Թէ որ առնելիք պատասխանը իտպացւոց բաղձանքին նպատակաւոր չլլայ, իսկոյն երեսփոխանաց ժողովը պիտի դաւմարէ և իրաց վճար անոնց հասկըլ ցընելով խորհրդարանը պիտի լուծէ, որ պէս ցի ազգը նոր երեսփոխաններ ընտրելով իր կամը վերադն յայտնէ, և կառավարութիւնն ալ ըռնելիք ընկնայրը գիտնայ։

զորքները կը գումարուէին դադրեալական դրացի
շուտէն քաշուելը փութացնելու նպա-
տակաւ • իրանասպաններն ու կա՛մ դիկ անդ-
ղեալիներն ալ հախառակ յայտարարու-
թիւններով ու գաշիւններով ժողովները
կը վզողէին, և ասից ահագին կոխ-
ծաղեալ արիւնհեղութիւններ կըլնու-
նայայն լազրէն խօսքին նայելով, վերջին
անգամ Ամուսայի շայտ-Փայրը բուռած
ձեմեղիքին մեջ եղած կոխը մեծ պատե-
րազմէ մը տարբերութիւն չունի եղբոր •
իննսուն հազար հողի երկու սոսի կըլ-
ուներ են • Բարբերաղաբար սուր և հրա-
դէն զգործածուելուն համար մեռնող չէ-
եղեր, բայց վեհաւորեալներ շատ կան •

Երբն լաղիկն այս անցքերէն անկի
անհերով հետեւեալ խորհրդածութիւնը
կընէ որ ուղիղ և իրաւացի կը թուի
մեզ :

“ Դարկպալոյի պէս տաքցած մտքով մը բնական է Պաղղկոյ կառավարութեան դէմ բարկանալ և ուրիշ ինքզինքն իրենց մը երկնցքներուն համար , բայց հանդարտ և արդարաւոր՝ մտքերու համար այնպէս չէ ։ Եթէ մտածուի թէ ասիեց չորս տարի առաջ Սարտեհիայի փոքրիկ տէրութիւնն Աստուրիոյ սարառակնացը ներքևէր, որ իր բուն զօրութեամբը կամ իր ձեռակառններուն զօրութեամբը համայնի խապիւնն կը կառավարէր , կը տեսնուի որ Խապիւնը լուծման երկնայէն գանդառ տեղու իրաւունք չունին ։ Ինչ որ ալ ըլլայ կայսեր այժմեան քաղաքականութիւնը, Սարկպալոյի և համորէն խաղաղքը կը հարկադրին իրատուլանելու թէ կայսեր շնորհիւն է որ տէր եղան Խապիւն ։ Սարկիւն է որ կայսրն իր սեփական օգտին համար սխառ Խապիւն պատերազմը , և անձնական պատճառներով կամ Պաղղկոյ շահուն վերաբերեալ նկատաւնեւորով աւարտեց դաս ։ Բայց բարիք մը ընդունողը իրաւունք չունի բարեբարին դիտաւորութիւնը քննելու ։ Երախտագիտութիւնը կը դադրի երբոր անձնական պատճառներով իրաւոր բարեբարին ։ ”

“ Եւ երբ իր սիրենք հաւատալ թէ
կայսրը շիրթած է այս խնդրոյն մէջ, Պաղ-
ղեւացոց աւանդութիւնները որով Պաղ-
ղոյ թաղաւորը Պապութեան պաշտպան
համարուած է, ընդհանուր քահանայնե-
րու մօրեռանգութիւնը, մեծամեծ ան-
ձանց հակառակութիւնը, աղատամիտ
կարծուած անձանց անկողութեթիւնը Պա-
պին նպատաւոր են, Լ այս ամէնը զիջման
արդեւ եղած են :

« Այսու ամենայնիւ կայորը ո՞րչափ
բան շահեցուց Ալիքիօր Ամմանուէլի
Աւայ՝ Ռամանիան և յետոյ Ամօրխիւնու
անկմանէն ետեւ ապաստարեակ զաւառնե-
լը Ալալին ձեռքէն չառնուեցաւ, երբ-
եւ Նաբօլեոնի ուղղակի ձեռնտուու-
թեամբ, զմեծ անոր Թոյլտուութեամբ

« Ի՛նչ կուզեն ուրեմն : Որովհետև
ամեն բան երեք տարիուկէսի մէջ չմնա-
ցաւ, որովհետև Պատը լողալովին կողա-
տուելէ ետև չէ կործանած, կուզեն որ
Պաղկիոյ կայսեր դէմ ելնենք, և Տին ու-
նոր աշխարհներուն ռամկավարները պոռխ-
նխ ժողկելով Լատալիոյ գլխաւոր աշա-
տարարին հակառակինք, »

Փարիզէն եկած հեռադրական լուր մը կը ծանուցանէ թէ Փարիզի Օման էան գեաքան Աստ. Սէհմէ Շէմիլ փաշան հոկտ. 9/21ին կոյսեր ներկայա նաւով իր գեաքանական վխայաղերը մաւ առնողն է ։

Դայսրը պատասխանեալ տուեր թէ՝ «Սու
թանին անկեղծ և արիական փարմունքը՝
ուշադրութեամբ դիտելով՝ ըրած բարե-
կարգութիւնները կը քովէ ։ »

Դարերմէայ թուով ծանուցնք թէ
 Կալկտու Չէքքէզները պատգամաւորու
 թիւն մը զգէր են Լոստրա, և Անդրից
 թագուհւոյն օգերապօղի տալով Ուո-
 սիոյ դէմ պայտպանութիւն խնդրեր են

Աղբիւրն Եւրոպէս լազիւրը կը
ճանուցանէ թէ Աղբիւրը կառավարու-
թիւնը դարպէս պատասխան տուաւ
Չէրէզդ պատգամաւորներուն թէ Աղ-
բիւս չկրնար միջնորդութիւն ընել:

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՇՏՈՆԱԿԱՆ ԾԱՆՈԻՑՈՒՄ

«Այսէ առաջ պաշտօնական ծանուցումամբ մը խմբի արուեստի էր հասարակութեան թէ օրինաւոր կերպով շրջաբերելիք դրամներն են՝ 100 ղուրուշնոց Մէճիփօն օսկին, 20 ղուրուշնոց արծաթ Մէճիփօն, հին վեց ղուրուշնոցը, հին հինգնոցը եւ ասոնց կտորարկները, ուստի եւ արքունի դահլիճն ու տէրութեան սրն ունեւերն ալ այս դրամները միայն պիտի առնեն տան, եւ հասարակութիւնն ալ դրամոց այս հիմանը տէտը եւ համաձայնի

« Եյս որդու մը լաւ Հաակցուելով
տո՛ր ըւառու թեանց մէջ դժուարութիւն
ներ յառաջ դառն համար՝ պարտք կը
համարինք ներկայ դրամական ընթացքին
մաս ջանք մը բացաարութիւններ տալ »

« Տղայունքն է որ ոսկին ու արծաթը
իրենց քանական արժեքին նայելով փոխա-
նակութեան միջոց մը համարուած են
բայց միանգամայն տեսակ մը զաճառք են
որոց տուրևստութեան մէջ ունենալի-
կութեք առան հաւաքաբարութիւն իր պատ-
կերով (սիքիկ) որոշած է • Առանքն ա-
մեն հաւաքաբարութիւն իր պատկերով
կոխուած գրամոց գտութեան աստիճանին
(այսպ) և կշռոյն երաշխաւոր ըլլալով, ու-
րիշ ամեն տեսակ գրամները՝ իր հօղե-
մէջ զաճառականութեան պարզ նիւթն

կամ վաճառքները կը համարուին ։ Այս պատճառաւ , կոյսերական կառավարութիւնն ալ վերը յիշուած դրամներէն զատ ուրիշ որ և է դրամներն օրինաւոր չկընար համարիլ ։ ոչ օտար տէրութեանը դրամներն և ոչ օսմանեան հիմ դրամներ ։ Այս նկատմամբ , ամեն մարդ կրնայ օտար դրամներն ընդունիլ իբրեւ պարզ վաճառք իր բնական դնովք ։ բայց իրաւունք չէ շրջաբերութեան մէջ թողուլ դրամներն տեսակ դրամները որոյ ոչ կշիւրէն և ոչ գրութեան աստիճանը հասարակութեան ծանօթ չեն ։ Սակայն բացարձակ արգելք մը դրուելով հասարակութիւնը դրամից նուազութեան մէջ չի կոտորէ հաշիւը ։ Երաւար օրինակներ , արտադր օրինակներ ։

րուզէս շքաբերելի ճանչուելու. կառավա-
րութենէն կրնան առնուիլ տրուիլ հա-
տարակութեան մէջ՝ երկու կողման հա-
ճութեամբ՝ իրենց բնական արժէքին հա-
մեմատ, որ արջունի փողերանոցը որոշած
է իրենց կշռոյն և զտութեան աստիճանին
վրայ ։ Պիտանալու է որ մէկը չկրնար բըռ-
նադատուիլ օտար զրամ բնութենիւ . և
հետեւեալ զբաժնետէն զտու ուրիշ օտար
գերամներուն շքաբերութիւնն ալ արդիւ-
ուած է ։

« Օգտու ոսկիին տրամը 48 ղուրուշ
է • դուռու արծաթին տրամն ալ 125 փարա :

« Ուստի ղուտ ոսկին աստիճանը 1000 հաշուելով, օտար ոսկի դրամներուն ղինը այս հիման վրայ որոշուած են և հետեւեալ ղիններուն համեմատ կընդունուին արքունի փողերանոցէն »:

Լեզվից լիբան 916 $\frac{1}{2}$ ուտիճան ,
տրամբ 44 $\frac{1}{2}$ դռ-խուշ :

Վաղղիւյ 20 ֆրանքնոցը 900 աստի-
ճան , արամբ 43 զուրուշ :

ՌԵԼԱԽՈՅ ԲՕԼԷ 916 ¹/₂ աստիճան ,
տրամբը 44 ղուրուշ :

Ընտրելոյ Գրիիցը 985 աստիճան ,
տրամը 42 1/4 զուրուշ : ”

Մսեմ. Աբրահամ-Էբրեմ Խօնք
 փաշան կերակի օրը Ա. Պօլիս հասաւ
 Խաչերի ճեղհա շոգեշարժ Ֆրգաթոնով :
 Եւրին վաճառութեան ուղեկից էին և
 վաշտ մը կայսերական զօրք՝ Պարստաղե
 բանակէն՝ Մուխպիրի Սուրուր, Բէյք
 Շէրէֆ, Աւարնա և Բքեա շոգենաւ-
 ներով :

Անս. Դռեր փաշան ուղղակի Քա-
ղաք աշ երկելով՝ Տարն Պահճէի կայ-
սերական պալատը դնաց և օգոստոսիստ
Կնքնակային ներկայացաւ :

Օգոստոսիս Ինքնակալ՝ Պատրիար-
քարանի Խառն Ժողովին խնդրանքը բա-
րեհաճեցաւ երկրորդ կարգին Մէջոխե-
պատուանշան շնորհել հայադաւանն Եւա-
րուզ Պետր: Իսպուստ Վարժաւորիկոսին:

Նոյն պատման շանին հինգերորդ աս-
տիճանը շտրհուեցաւ Քիւրաստանի
Հալլո քաղաքի Հայագգի երեւելին եւ
Բ. Դ ազար աղային :

Օգոստոսիառ Ինքնակալընաւ երրորդ
կարգի Մէճթիւէ պատուանշան շնորհեց
Մըլաքի կաթողիկ հայոց առաջնորդ Գեորգ
Ներսէս եպիսկոպոսին, Մէրսինի կաթո-
լիկ հայոց առաջնորդ Գեորգ Գաբրիէլ
եպիսկոպոսին, Մաթթիայի կաթողիկ հա-
յոց առաջնորդ Գեորգ Գ Լեւոն եպիսկո-
պոսին և Մարաշի կաթողիկ հայոց առաջ-
նորդ Գեորգ Գեարոս եպիսկոպոսին :

Պայտերական հրամանաւ՝
 Պարոյ կաթարիկ հայոց երեւելենբրէն
 Աւքանեան Պարիզոր և Պարսպեա ա-
 ղաներուն Պարուծիւպաշխութեան աստի-
 ճանն հնորհուեցաւ ։

Դարձեալ կայսերական հրամանու՝
Երազ վաշան Վեօթահայկի գոյ
մագամ անուանեցաւ ։

մը կանայք ամենեւին ներս չեն կրնար մտնել, ու թէ որ տեսնել ուզեն ժողովը՝ ստիպւած են սրահին վերի չորս կողմը պատած պղնձէ վանդակներուն ետեւէն յանձն առնել տեսնել ու լսել: Իրտերուն խորհրդարանին մէջ իրտ Դան-տէլին որ ատենապետն է, միշտ բուրդի տուր-րակի մը վրայ նստած է, որ կը ինչեցընէ թէ Անգղիոյ պայծառութեան պատճառը վաճառականութիւնն է: Տարօրինակ պայման մը կայ որով այս տուրքակին չորս կողմը պատած պա-րայ տուր ժողովարանէն դուրս կը սեպուի, եւ երբ իրտ Դանտէլին խօսք ուղէ՛ պէտք է որ ժողովարանի մտնէ, այսինքն տուրքակին վը-րայէն վար իջնայ ու պարտաւոր տեղէն անցնելով մինչեւ դուռներուն նստած տեղին մօտենայ:

Բարլամէնթի պալատին անմիջապէս գի-մացը կիցայ Վէսթմինսթրի աբբայարանը, եւ մէկ օրը կարելի է երկուքն ալ չուր՝ դարձել մի-միման ինչեցընէ: Երբ դարուն չինոված է, ու թէ պէտք մնա՞նք են հոյակապ շէնքերէն մէկը չէ, քայքայի հնութեամբը եւ պարունակած երեւելի անձանց գերեզմաններովը պատկառելի տեսիլ մը կուտայ պարտաւոր Վայքինսման-բով կանգնեցայ Պաքսթրի, Բօքսի, Դէքսթրի, Միլտոնի, Նիւթընի գերեզմաններուն առջին, որոնք իրենց հանձնարովը եւ մարդկային ազգին ըրած ծառայութիւններովն այս վերջին հան-դըտարանը ընդունած են հայրենիքէն: Տա-ճարին ներքը կողմը, որ ստակով կը մանուի, խնտ երեւելի են շէնքիկոնքի մատուռը եւ Եղեալը խոտովանողին գերեզմանը: Այլ ու-ճակ կողմերը կը տեսնուին Մարիամ Սթուարթ եւ Եղիսաբեթ թագուհիներուն գերեզմաննե-րը երեւելի արձանադրոններու ձեռքով քան-դակուած: Եղեալը խոտովանողին գերեզ-մանին քով կը գտնուին թագաւորութեան եր-կու գահերը: Ասոնք զերթէ հասարակ փայտէ տակաւ թողնուին եւ հնութիւնէ դատ ուրիշ արժէք մը չունին: Անոնցմէ մէկը որ էն հինն է՝ կարմրագին քարի մը հեծած է որ երեւելի եւ դած Սթոն քարն է: Այս ամսուր՝ որու վրայ Միլտոնայի թագաւորները կը նստէին, Եղ-ուարդ Ա. ընթած է Միլտոնայէն: Ի նշան այն երկրին բոլորովին նուաճուելուն, եւ հիմա Անգլիոյ թագաւորներուն թագաւորութեանը կը ծառայէ: Մեկ պարզեղծ ինկերոնը ըստ-թէ Սթոն թաւած այն քարը մի եւ նոյնն է որու վրայ Յակոբ Նահապետը գլուխը դնելով քը-նացաւ ու ամառու-քը կրողը:

Օր օրի նորանոր քաներ լնտոնի մէջ տես-նելու փառահ ըլլալով, մարդ ամենայն սիրով առանց հեռաւորութեանը նայելու կերպիւ-թէ որ զժար դարու բան մը կայնէ՛ այն է որ ա-մեն տեղ ստակ վճարելու է ընդ կամ չառ: Եւ հաւատացի երբ ըսին թէ լնտոնցի աղքատ ժողովուրդին մեծ մասը անտղմէ ոչ մէկը տե-սած չէ: Դատ աղէկ կը յիշու մանաւանդ սուրբ Պօղոս պարտած աստի ստեղծ ստեղծ, ամեն քայլ կը կեցողներն հետաքրքիր ճանբորդնե-րուն ստակ վճարել տալու համար, գործինակ արձագանքի կարելի տեսնելու համար 6 բէ-նի, դանդաղ եւ գրեթատուն 6 բէնի, ժամա-ցոյցը 2 բէնի, Նէլսոնի շէնքը 6 բէնի, գմբէթ Վիլին 6 բէնի, գլուխը 5 շէնքի 2 բէնի, առ մի միայն եկեղեցին տեսնելու համար: Իրենց տե-ղը ըլլալով թողու որ ամեն մարդ ձրկայէս գմբէթին վրայ ելլայ 125 մէթր քարձրու-թեամբ, ու թող տալու համար որ իջնան, հին-գական չիլին վճարել կուտամ, չէն հոն կը մնան: Յուսալու է որ օր մը աս բանն ալ կը-նեն:

Լնտոն չգայած՝ աւելի մեծ դադար մը ունէի մտոր Աշտարակին վրայ: Դէնքին մեծա-ղոյն մասը զօրանաց է հիմայ, եւ միջին կողմը միայն յատկացած է Անգլիոյ թագաւորներուն եւ ասպետներուն զէնքերն ու գրանները պա-հելու համար: Լնտ պտղաբերող առաջնորդնե-րը մինչեւ հիմա միջին դարուն պղծանքները կը նաշնեն, եւ ամենուն կը մեկնեն հոն բոլոր գլու-նուած բաները: Վերի յարկը սարսափ կը բերէ տեսնելով չարարանքի գործիքներ եւ բան-տարիւնայնութեան սննդակները: Պատերուն վը-րայ քաղաքակրթութեան դո՛հ կուած խղճե-րը անուշանին քանդակեր են: Գործիքներուն վրայ ժանդը տակաւին կեցած է: «Նայեցե՛ք, ըսաւ առաջնորդը, սա երկաթներուն ու կա-ռիւններուն վրայ Ժոզ դարին մտացած արեան շնանները»: Նայեցա՛յ խիտ մօտայն ու բան մը տեսա՛յ: Բայց զիտեղով որ առաջնորդը առանց խնդրու կրտէ, ամենքս ալ հաւատացինք: Երբ աշտարակին մէջ կնիւ մը պահպանու-թեան յանձնուած են արքայական անդամանդ-ներն ու թագերը, որոնց մէջ Վիլքոքսիայի համար չինուածը երեք միլիոն ֆրանքի ար-ժողութիւն ունի, եւ երեք վանդակի մէջ պահ-ուած է: Նմանապէս անդին քարերէ, թակի-ն արծաթի շինուած թագեր, դաւադաններ

ու միբառութեան առաջնաներ որ մարդու աչ-քը կը շարունակէ:

Մնացեալը հետեւեալ թուով:

Մեր ընթերցողներուն ամենն ալ ան-շուշտ գիտեն որ Երեւան (Պօսթալ) անու-նով մոլորական տաղ մը կայ երկինքը: Բայց թերեւ շատերը չեն գիտեր թէ երկ-րին վրայ ալ նոյն անունով պարբերակա-նութիւնը կործնուցած անտրակ մը կայ: Պրուսացի Չամուռեան Տէրայնց պատ-ուելին խմբագրուած, որ պիտաւոր աստ-գերութ պէս վեց ամիսը կամ տարին անգամ մը կերելի է այցը հորիզոնին վրայ, եւ ան ալ խիտ քիչ մարդոց: Թէ պէտք լինի ամենայն դուռն է: Եւս կարգէ դուրս պարբերականն անցեալ տարի իր շէնքը ստանալներուն նուիրելով*, այն ժամ-ն անկէն ի վեր սխտած է դուշարութեան կամ կանխագումութեան ընթացք մը տալ իր հրատարակութիւններուն: Օրի-նակի համար 1861 թուականով հրատա-րակած թերթերուն մէջ՝ 1862ին պատա-հած անցքերը կը պատմէ: անշուշտ 1863 ին պատահելը անգլիան ալ 1862ի թեր-թերուն մէջ պիտի պատմէ, եւ ասանկ հետ զհետ շարունակելով՝ Չամուռեանը գուշակի կամ հմայի պատմել պիտի ժա-ռանգէ:

Թերեւ շատերն այս բաժնիս ըլլա-բար չեն ընդունիր եւ ուշադրութիւն չեն ընել, բայց կը սխալին: Չամուռեան պատուելին պէս խորունկ կարգադրող մը փորձարարական բան չենք: Մենք զենք մը տէն տեսնելով եւ գործը դիտելով՝ չենք սխալել, չենք խաբարի: Բայց չգիտեցող-ները՝ բայց աղաքան: Մի կրնայ երաշ-խաւորել թէ ասից յիսուն կամ հարիւր տարի ետքը այն տեղաւորները խորհրդաւոր գրող կամ մտաւոր գուշակութեանց կողմ չեն անցնիր: Նմանա Շիրակացիին Միջոց-բայն պէտք է Չամուռեանն ալ գիտնուն վրայ յուշեցած ջերմեանը հաւատքին զօրութեամբ իրիկ գիւթական կարողու-թեան տէր անձ մը, իրիկ գուշակ մը, քաղ-կայ մը, կիւս մը, իրիկ մը, հմայ մը, վճուկ մը, կախարդ մը չճանցողի տղէտ ու ա-ւելորդապաշտ ուսմիներէ:

Սօսիա խարբեցողութիւն մըն է ան-շուշտ, բայց Չամուռեանը կը ներէ ինք-զինքին: Վասն զի հաւատացնելը սուտեր ունի: Մի չգիտեր թէ նպատակն զիջողը կարդարացնէ: Չամուռեանը ներկայէն բան մը չպատեր: Իր յոյսը ապագային վը-րայ դրած է: Իր յոյսն ու համարումը, աշխատութեան արդիւնը ապագային կըս-պատէ:

Եւ արդարեւ ներկան չտիպաւնց ան-ներողութիւն կը ցուցնէ Չամուռեանին հրատարակութեանց: Ինքզինք Երեւանը ընթերցող չունի: Իր սխալութիւններն ասե-լի են հատարակութեան: Տեղադրին ու նուէր փոխեց, Պօսթալը Երեւանի քրտ, լեզուն հայերենի դարձուց եւ գործեալ չյայտնեցաւ: Ար թուի թէ դատարար-տութեան գրքով մը կայ իր հրատարա-կութեանը վրայ:

Մենք կործնող արտուութիւնը յուր-գեղիս համար՝ որոնց կը ցուցնէ Չա-մուռեանին այս ներկայ ձախողութիւն-նը վրայ: Բայց ապագային համար լարած որդայթէն ալ կուզենք պահպանել աղ-գերինս: Եսոր համար կը փափաքենք որ Չամուռեանը ներկայէն յոյսը չկորէ: Ուստի պարզապէս կառաւարկենք արդոյ հատարակութեան որ բաժանողը գրուին Երեւանին:

Դարուս երեւելի փիլիսոփաներէն մէ-կը ըսած է թէ դիւք մը որպիսի եւ անպի-տան ըլլայ, մէջը խելք սովելիք բան մը կը գտնուի: Մենք ալ կը փայլենք թէ Երեւանը կարծուածին չափ անպիտան չէ: մէջը բուական խելք սովելիք բաներ կան: Տասն սուտին մէջ ճանարտութիւն մը դրա-նուի նէ՛ դարձեալ իր օգուտն ունի: Մէկ վարդը տասն փուշ համար չարհա-մարհուկը:

* Ստանալներուն հաւատարմութիւն հա-ւատքի բերելու համար:

Եւրոպայի մէջ բարակ քաղաքակր-տութիւն սովորու, դեպքերական դի-տութեան մէջ փայլեալ ըլլալու եւ հար-ուելու համար Մարթինի դարձրեալ կը կարգան: Երեւանի ալ չայոյ Մարթի-վէն է կրնանք բռն: Եւսոր մէջ կը տեսնե-նք թերեւ թէ սրբափ ճարպիկ է Չա-մուռեանը պատմական անցքեր պայլելու: ամենուն լաւ տեսած ու գիտցածը ստե-լու: Ինչոյ մը Եւսան կէտերը բանին չե-կած ժամանակը բաւական քաջընկ մեկ-նութիւններով խանգարելու, աղաւաղե-լու, երկրորդական ու չնչին պարտքանե-լու հետ շփոթելու: սկիզբն ու հեռուե-լութիւնը վեր ի վայր տուալելու: Խմտու-նելը խելքով խելքու: միաբերն ու խղճ-միտանքները խճճելու: Իր միջին դարե-րէ մնացած հին ու ծիծրած սկզբունք-ներուն ու յետագեւմ գաղափարներուն չհանդիմանք փառահաւելու, տրոմու-լու եւ հաւատարմութեան բոցերուն մատնելու: հայ կղերը մերթ ադէտ եւ մո-լորեալ յուշերն ու մերթ ալ շողորո-լիւր: Կղերական ժողովը վճիռները մերթ ոչնչացնելու, եւ մերթ ալ (բանին եկած ժամանակը) նախին չարապետաց տիւ-գերական ժողովներուն կարգը անցունելով պաշտարանելու:

Բաժնիս փոշնով հատաւանք: Չամուռեանը կը պիտի անցեալ տարի թէ 1861 օգոստ. 2ին կղերական հա-մադուս ժողովին առած վճիռներն ան-արժարեկէ են, Պատրիարքը կամ կրօնա-կան ժողովը չեն կրնար գաննել փոխել, եւ այն վճիռներուն չհնարող սղը մարդեա-լ է, հերետիկոս է: չարապետաց եկեղե-ցիէն դուրս է: Մենք ալ Չամուռեան-նը չյոյնեցնելու համար, ուրիշ կղերա-կան համադուս ժողով մը միտքը ձգե-լինք, 1856 յունի. 19ին գումարուած, որուն մէջ երեք արքեպիսկոպոս*, տասն եւ մէկ վարդապետ, եւ քսան քահանայք**, համաձայնութեամբ հետեւեալ վճիռը տը-ուելու ու ստորագրելու էին իրեն դէմ՝

« Զօսիանուն տեղափոխի հեղինակն (Չա-մուռեան) ըստ ինքեան համարձակեալ ՀԵ-ՆԱՐԵԼ ԶԱՍԿԱԿ ՄԵՐՍ ՍՐՈՅ ԵԿԵՂԵՑՈՅ « ԶՆՈՐ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ, պատճառ եւ « Իրաւացի գայթակաւութեանց եւ չիթիու-« Թեանց գրեթէ բոլոր աղագայոց... վասն-« րոյ ժողով արարեալ ի Պատրիարքարանի ա-« մենայն հոգեւորականքս, պարտ եւ արժան-« համարեցաք միաբանութեամբ ՀԵՐԵՆԼ ԸԶ « ԶՈՒՄ ՏԵՐԱԿՆ, եւ ՏԵՐԱԿՆԵՍԱՐ ՅԱ-« ՏՈՒԿ ՅԱՏԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՄԱՆՈՒՅՆԵԼ, « ԼԵՐՈՒԹԵԱՆ ԱԶԻԲՍ՝ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ ԳՈՒ « ՆՈՅՆ ՏԵՐԱԿՆ ԿԱՍՆ ՆՈՐ ՎԱՐԴԱՊԵ-« ՏՈՒԹԵԱՆԵՐ ՊԱՐՈՒՆԱԿԵԼՈՅ ՆԵՄԱ... « վասնորոյ ամենքեանքս ինքնայօժար մե-« րով ձեռամբ ստորագրեմք ի ստորեւ: »

Իրապան Յակոբ Պատրիարքն ալ ըստ անօրէնութեան ժողովին յատուկ յայտարարութիւն մը աղադրել տուած էր « Եւ ի ծանոց ցանկ լուծեան աղ-գիս » հոգեւորականաց վերոյիշեալ վճիռը: Եւ 1856 մարտ 7 թուականով ալ Իգմիլի ժողովեան նախի մը դրած էր որուն մէջ հետեւեալ խօսքերը կային:

Ի քանի մի ամսոց հետեւ հեղինակութեամբ Գ. Չամուռեանին Պրուսացոց Զօսիանուն տեղական բարքստով տղեալ տեղափոխ մի ըս-կրտաւ հրատարակիլ: Բայց հեղինակն հակա-ուսկանքս ինքնահաւան ունի լինելով, վաղա-գայն աղգային չարապետ ամեն լրագրող խմբա-դիրն էր, երբ Աղգն գղեւակ ի նմանէ կառ ի ձեռնայն եւ հրաժարեցոյց յայն պաշտօնէ, որս կալեալ ի որսի իւրում, յիս ժամանակաց հը-նարիւր ի մի ձեռնաձուլ եղեւ հանձարկղայս Զօսի տեղափոխ, եւ մեք զիմարով թոյլատրե-

* Ասոց մէջ են նախկին Պատրիարք Յա-կոբ եւ Սարգիս Սրբազաններն ալ: Մատթէոս Սրբազանը ներկայ չըլլալով չէր ստորագրած, բայց նամակով մը յայտնել էր իր հաւանու-թիւնը:

** Ասոց մէջ են՝ Մայր եկեղեցոյ Տէր Գեորգ, խմբիւտարու Տէր Զօսիանէս Գալիպ-եան, Օրթագիւղի Տէր Գաւուստ եւ Պէշիկ-թալի Տէր Գրիգոր տաւաղ քահանայները որոնց համար Չամուռեանը չկրնար ըսել թէ աղէտ են եւ իրեն չնամի:

ցաք նմա, որպէս զի այնու ձեռագործաւ իւ-րով փոքր ի չափ: Եւսոր մէջ կը տեսնե-նք թերեւ թէ սրբափ ճարպիկ է Չա-մուռեանը պատմական անցքեր պայլելու: ամենուն լաւ տեսած ու գիտցածը ստե-լու: Ինչոյ մը Եւսան կէտերը բանին չե-կած ժամանակը բաւական քաջընկ մեկ-նութիւններով խանգարելու, աղաւաղե-լու, երկրորդական ու չնչին պարտքանե-լու հետ շփոթելու: սկիզբն ու հեռուե-լութիւնը վեր ի վայր տուալելու: Խմտու-նելը խելքով խելքու: միաբերն ու խղճ-միտանքները խճճելու: Իր միջին դարե-րէ մնացած հին ու ծիծրած սկզբունք-ներուն ու յետագեւմ գաղափարներուն չհանդիմանք փառահաւելու, տրոմու-լու եւ հաւատարմութեան բոցերուն մատնելու: հայ կղերը մերթ ադէտ եւ մո-լորեալ յուշերն ու մերթ ալ շողորո-լիւր: Կղերական ժողովը վճիռները մերթ ոչնչացնելու, եւ մերթ ալ (բանին եկած ժամանակը) նախին չարապետաց տիւ-գերական ժողովներուն կարգը անցունելով պաշտարանելու:

Եւս փառաւոր վկայութիւններն ու յայտարարութիւնները պարունակող պատ-րիարքական նամակը* եւ վերոյիշեալ կրօ-նական համագումար ժողովին վճիռն ամ-րով հրատարակելով լրագրոյս 496 եւ 501 թիւերուն մէջ խմբուցուց ինք Չամուռ-եանին թէ ինքը յաւիտեան այս վճիռ-ներուն տակն է քանի որ աւելի մեծ հա-մագումար ժողով մը այն վճիռը չէր կոտ-րած կամ ստորագրողները սխալած ըլլա-լին ճանչնալով իրենց ստորագրութիւնը յետո չեն կոչած: Հետեւաբար ինքը Չա-մուռեան կրօնական խնդրոյ վրայ գրե-լու իրաւունքը կոչեցուցած մտրեցու-ցիչ մըն է, եւ իր գրութեան հիմնաւոր, ապօրինաւոր եւ անընդունելի են:

Չամուռեանը բնականաբար չափոր-ժելով այս անփութելի ճանարտութիւն-ներէն, պատուաւորաւ չըմտաւ իր մէջ ինկաւ: սխալ: Եւսոր միայն փառած տրա-մարանութեան ամեն զգալականները շար-ժել, հինցած խելագատակն ամեն գորու-թիւնը թափել, ասոյն քաշել, անդին քա-շել, Երեւանի թերթերը լեցունել, եւ մինչեւ այսօր չլրացաւ մեզի ուրիշ բան յուշերն: Բայց միայն Յակոբ Սրբազանին մէկ ուրիշ գրութիւնը որուն մէջ ինչեալ Սրբազանը Չամուռեանին պատիւը շու-կել ու գեր է:

Եւսորեւ Չամուռեանը վերոյիշեալ կրօնական համագումար ժողովին վճիռն վրայ շփոթելով՝ աղբիւն անդին ինկել, միջ-նորդներ մէջ ձգել, եւ Յակոբ սրբազա-նին ոտքը ձեռք ի յայտնել՝ խօսք տուել էր որ Պօսթալն մէջ հրատարակած « Հա-յատարանաց եկեղեցոյ ոչնչամիտ վարդա-պետութեան հակառակ օտար եւ նոր վար-դապետութիւններն իր յաջորդ տեղափո-րակներուն մէջ ուղղելով աղգին տը-ւած « Իրաւացի գայթակաւութիւնները » փարատէ: Սրբազանն ալ այս պայմանաւ անոր պատիւը շահելու գիր մը տուել էր**:

Չամուռեանն այն գիրը հրատարակեց Պօսթալն մէջ՝ առանց իր խոստումները կատարելու, եւ միայն Պօսթալն անունը եւ լեզուն հայերենի դարձունելով ամեն բան լինցած կարծեց: Բայց կրօնական հա-մագումար ժողովին վճիռը կայ ու կը կե-նայ եւ Պատրիարքին տուած գրովը չը կրնար ոչնչանալ, քանի որ ինչպէս արդէն ըսինք՝ աւելի մեծ հոգեւորական ժողով մը նոյն վճիռը չէ կոտրած, կամ ստորագ-րողները սխալած ու անիրաւած ըլլալին ճանչնալով դանի յետո չեն կոչած:

Չամուռեանը կը վկայէ թէ Յակոբ սրբազանը արարութեան եւ օրինաց պահ-պանութեան ընթացքին չխտորող հա-տաւամիտ արքեպիսկոպոս մըն է: Մենք ալ անանկ ճանչնալուս համար է որ ի-րեն համար ըրած վերոյիշեալ յայտարա-րութիւններուն բոլորով պիտի կը հա-ւատանք, մանաւանդ որ այն յայտարա-րութիւնները կրօնական համագումար ժո-

* Չամուռեանը կուզէ որ կոնդակ չընենք ասոր ալ նամակ: Ինքզինք կը կարծէ թէ Երեւան որ նամակ ըսուելու ըլլայնէ՛ տրուած վկայու-թիւններուն ուժը կը կտորէ:

** Ոչն գիրը մենք ալ ստորագրած ենք նոյն պայմանաւ:

Կ. ՊՕԼԻՍ ԶԻՆԻԼԻ ԽԱՆ